

Antiutopiya janri tarixi xususida.

Xolmurodova Gulruh Xolmamatovna
Qarshi davlat universiteti magistri.

ARTICLE INFO

Received: 04th March 2024

Accepted: 04th March 2024

Online: 04th March 2024

KALIT SO'ZLAR

Antiutopiya, distopiya, Temir
tovon, Jek London

ANNOTATSIYA

Turli xil onlayn lug'atlarda antiutopiya o'xshash ta'riflangan, ammo ularning har biriga bir nechta kichik tafsilotlar qo'shilgan. Freedictionary.com online lug'ati antiutopiyaning shunday ta'riflaydi: "Hayot ahvoli mahrumlik, zulm yoki terror tufayli juda yomon bo'lgan xayoliy joy yoki holat", shuningdek "ijtimoiy yoki texnologik tendentsiyalar hayot sifatining sezilarli darajada pasayishi yoki qadriyatlarining tanazzulga uchrashi bilan yakunlangan xayoliy jamiyat" kabi ta'rif berilgan. Kembrij onlayn lug'ati oddiyroq ta'rifni beradi, bu erda antiutopiya "odamlar bir-biri bilan yaxshi munosabatda bo'lmaydigan va baxtli bo'lmagan jamiyat" dir.

Antiutopiya turlicha ta'riflarga ega. Bu so'z "yomonlik" tushunchasi bilan bog'liq bo'lganligi sababli, u sub'ektiv atamaga aylanadi, uning ma'nosini ikki xil ta'riflovchi bir xilda ko'rib bo'lmaydi - ya'ni har bir kishi o'z distopiyasi tushunchasiga ega. Bu atama ko'pincha badiiy asarlar bilan bog'lanadi, bu erda uning ta'rifi toraytiriladi, lekin aslida yanada murakkablashadi.

Antiutopiyaning utopiyaning oddiy qarama-qarshiligi sifatida qabul qilish mumkin emas, balki jamiyatning o'ziga xos shakli sifatida tushunish lozim bo'ladi. Distopiya ko'p marta xayoliy joy yoki jamiyat sifatida tasvirlangan, bu distopiyaning faqat fantastika asarida uchratish mumkinligini anglatadi. 1984 va Farengeyt 451 asarlari distopik fantastika sifatida qabul qilingan va ular ham ta'riflarga mos keladi. Oksford lug'ati ta'rifida 1984 asari cheklov va siyosiy terror ostida bo'lgan totalitar davlatdir. Boshqa tomondan, Farengeyt 451 asari ta'rifiga mos keladi, chunki uning jamiyati texnologiya tufayli xiralashgan va odamlarning qadriyatlari kamsitilgan. Distopiyalar xayoliy joy sifatida tasvirlangan bo'lsa ham, turli yozuvchilar va rassomlar ularning amalga oshishi haqida ogohlantiradilar.

XX asr davomida adabiy distopiya turli yo'llar bilan idrok etilgan. Dunyodagi o'zgaruvchan va o'zgarimas siyosiy vaziyatlar turli davrlardagi mashhur yozuvchilarni ushbu turli xil detallarga boy asarlarini yaratishga undadi. Adabiyotshunos Mylon bu klassik asarlar qanday fonda yozilganligini to'g'ri xulosa qiladi: "Distopiya hikoyasi asosan XX asr dahshatlarining mahsulidir. Yuz yillik ekspluatatsiya, qatag'on, davlat zo'ravonligi, urush, genotsid, kasallik, ocharchilik, ekotsid, tushkunlik, qarz va kundalik hayotni sotib olish va sotish orqali insoniyatning doimiy ravishda tükennesi bu xayoliy pastki qism uchun etarli darajada unumdor zamin yaratdi. utopik tasavvur." Bu

voqealarning barchasi va undan kelib chiqadigan fantastika mahsulotlari distopiyani idrok etish mumkin bo'lgan murakkablik doirasini kengaytirdi.

Badiiy asarlar bilan bog'liq distopiyaning turli xil ta'riflari taklif etiladi. Sargent adabiyotdagi distopiyani "juda batafsil tasvirlangan va odatda vaqt va makonda joylashgan mavjud bo'lmagan jamiyat", deb ta'riflaydi, muallif o'z zamondoshi o'quvchi yashagan jamiyatsidan ancha yomonroq deb qarashni maqsad qilgan.

Antiutopiya adabiyoti XX asrning birinchi yarmida o'z oltin davriga ega bo'ldi. Jek Londonning 1908 yilda nashr etilgan "Temir tovon" asari Oruell kabi bo'lajak mualliflar uchun ilhom bergan. Londonning oligarxik totalitarizmi 1984 asaridagi kabi batafsil tasvirlanmagan bo'lsa-da, u ko'p jihatdan o'xshash - zolimlarning shafqatsizligi, kuchli tsenzura, odamlarning g'oyib bo'lishi va hokazo. Biroq, u 1984 yil asariga qaraganda ko'proq umidvorroq bo'lib, inqilobni amalga oshirishga qaratilgan. Eng muhimi, roman g'oyasi Londonning hokimiyatni suiiste'mol qilish bilan bog'liq tashvishlariga asoslanadi - hozirgi kungacha distopik asarlar mualliflarini xavotirga solib kelgan narsa.

Aynan shu davrda post Sovet Ittifoqida jamiyat "marksizmning utopik maqsadlaridan ilhomlangan, katta o'zgarishlar ro'y berayotgan paytda, distopiya fantastikasining asosiy asari - Biz (1921) - Yevgeniy Zamyatin tomonidan yozilgan. Bu asar Stalin diktaturani bashorat qiladi, "Yagona davlat" ning ba'zi xususiyatlari Oruellning 1984 yildagiga juda o'xshashligini ko'rish mumkin.

Distopiyaning yana bir muhim asari - Aldous Xakslining "Jasur yangi dunyo" 1932 yilda dunoga keldi. Temir tovon va Bizdan farqli o'laroq, kitobda asosiy e'tibor texnologik va ilmiy gullab yashnash oqibatlariga qaratilgan. Xakslining pessimistik suyetlarida o'sha davrdagi boshqa ko'plab romanlardagi kabi siyosiy mafkura hukmronligi qo'rquvini tasvirlanmagan. Asar ko'proq nosog'lom ijtimoiy tendentsiyalar haqida tashvishlanadi va bu asosiy subtekstini qamrab oladi. Uning boshqa asosiy tashvishlari orasida aholining haddan tashqari ko'payishi va g'iyohvandlik xavfi bor edi.

Ikkinchi Jahon urushidan keyingi davrda ko'plab o'quvchilar tomonidan eng buyuk distopiya romani deb hisoblangan asar - Jorj Oruellning 1984 asari yaraldi. Shuni ta'kidlash mumkinki, oldingi distopik (yoki utopik) romanlarning ba'zilari bilan solishtirganda, Oruel dunyosi yanada yorqinroq va ishonarliroq ko'rinishga ega edi. Hammasi batafsil tasvirlangan - dunyoning uchta super kuchga bo'linishi, ijtimoiy tabaqalanish, iqtisodiyot, kuzatuv tizimi, kastalar, Uinstonning bunday tizimdagi kundalik hayoti, qoidalar va ularni buzganlik uchun jazolar, tillarni boshqarish. va hokazo. U turli mavzularni - texnologiya, his-tuyg'ular, axloq va, albatta, sotsializmga ham o'z ichiga olgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Adabiyot majmua. 3- kitob. T.: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012. 593 b.

2. Д. Куронов, З. Мамажонов, М. Шералиева. Адабиётшунослик лугати. Т.: Akademnashr, 2010.
3. Нажмиддин Комилов. Хизр чашмаси. Т.: Маънавият, 2005.
4. Ўзбек тилининг изохли лугати. 5 жилдли. Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси Давлат илмий нашриёти, 2006.

INNOVATIVE
WORLD